

FACTORING İŞLEMİ

-Anlamı ve Dünya Factoring Uygulamasına Bir Bakış-

Yrd. Doç. Dr. Arif B. KOCAMAN

I- GİRİŞ

Almanların "Leasing" ve "Forfaiting (Forfaitierung)" ile birlikte "geleneksel" finansman biçimleri olarak adlandırdığı ¹"Factoring" işleminin tarihçesi çok daha eskilere dayanmakla birlikte, bugünkü anlamında "*modern factoring*"in ortaya çıkışı 1890 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde olmuştur. Factoring işlemi 60'lı yıllarda Amerikan şirketlerinin girişimiyle Avrupa'da da uygulanmaya başlanmıştır². Bu gelişim, 70'li yıllarda önce Japonya'da³, daha sonra diğer Doğu Asya ülkelerinde (Singapur, Hongkong, Taiwan, G.Kore) ⁴ "factoring" uygulamasına geçilmesiyle sürmüştür.

Amerika'da ve Avrupa'da "factoring" uygulaması "*ülke içi factoring*" ağırlıklı olarak gelişir ve devam ederken, Doğu Asya'da (Singapur, Hongkong, Taiwan, G.Kore) "uluslararası factoring" şeklinde bir uygulama hâkimdir.

II - ANLAMI

Bugünkü anlamında modern factoring kısaca şu şekilde tanımlanmaktadır: "Factoring", *mal (emtia) tesliminden kaynaklanan para alacaklarının satın alınmasıdır* ⁵. Bu "üçlü" ilişkide; alacakları satın alan "*factor*", alacakları satan "*müşterifirma*", müşterinin mal tesliminden kaynaklanan alacağının yönelmiş olduğu kişi ise "*borçlu*" olarak adlandırılmaktadır. Factor borçlunun ödememe riskini ("*delkredere rizikosu*"nu) üstleniyorsa "*gerçek factoring*", aksi takdirde "gerçek olmayan" factoring söz konusu olur⁶.

¹ Staedtler, FLF 4/1987, s. 138

² Bette, s. 21-22

³ Noguchi, FLF 2/1988, s. 73-74

⁴ Kohnstamm, FLF 6/1989.s.215-216

⁵ Ancak burada factoring'in "hukuki niteliği"ne ilişkin tartışmalar saklı tutulmuştur.

⁶ Stoppok, FLF 1/ 1981, s. 17.

Böylece "factor", bir firmanın kendi müşterisi (borçlu) karşısında mal tesliminden kaynaklanan alacağını bedelini "peşin" ödemek suretiyle satın almaktadır. "Firma" alacakların satış bedelini, doğrudan doğruya "factor"den, fatura değerinin % 90'ı üzerinden "avans" olarak almaktadır. Böylece "firma" alacakları vadeye (30-120 gün) bağlanmış olmasına karşın, borçlunun ödemede bulunmasını beklemeksizin alacağının bedeline derhal kavuşmakta ve bu suretle işletmesinin faaliyetine devamlılık kazandırmaktadır. "Factor" ödemede bulunmadan önce "borçlu" (veya her bir "borçlu") için bir "kredi limiti" tanır. "Müşterinin/firmanın" (ancak) bu limit çerçevesinde yaptığı mal teslimlerinin karşılığı (bedeli) "factor" tarafından tam olarak (fatura değerinin % 90'ı) ödenir. Böylece "firma", -"gerçek factoring" de- borçlunun ödemeye muktedir olmamasının riskinden kurtulmaktadır.⁷

"Müşteri" kalan % 10'luk meblağı, daha sonra "delkredere" halinin vukuunda, yani alacağın vadesinden 90 gün sonra elde eder. Şayet borçlu ödemeye muktedir olmazsa, "delkredere" hali gerçekleşir. Ancak "borçlu"nun ödemedi kaçınması; malın ayıplı olması vs. gibi nedenlerden kaynaklanıyorsa, "delkredere" hali söz konusu olmaz. Hatta "borçlu" bu durumda satıcı firmaya gereği gibi ifade bulunması için uygun bir süre verebilir⁸.

Satın alınmış, "delkredere" rizikosu üstlenilmiş alacaklara ilişkin "ön ödemeler (avans)", malın gönderilmesinden ve faturaların ibrazından sonra genellikle haftada bir kez yapılır. Keza firma, "borçlu"nun tüm hareketlerini gösteren listeleri haftalık elde eder⁹.

Factor "delkredere" rizikosu yanında "borçlu"nun muhasebesinin tutulması, ödemelerin kontrolü, ihtar ve tahsil işlemleri, gereğinde alacakların dava yoluyla takibi vs. gibi "işgörmeye" edimlerini de üstlenir. "Factor"; yaptığı "ön ödemeler (avans)" için "iskonto ücret/faiz" (cari hesap kredisi faizi oranında), "işgörmeye" edimleri karşılığı "factoring harcı" (fatura değerinin % 0,5-% 2,5' i), "delkredere" riskinin üstlenilmesi karşılığı ise "delkredere harcı" (fatura değerinin % 0,2-% 0,4'ü) talep eder¹⁰.

"Factoring" işlemi çeşitli ayrımlara tabi tutulmaktadır. Bu ayrımlardan biri de "ülke içi factoring" / "uluslararası factoring" ayrımıdır. "Uluslararası factoring" de kendi içinde, satın alınan alacağın "dışsatım (ihracat)" dan veya "dışalım (ithalat)" dan kaynaklanmasına göre ikiye ayrılmaktadır: "Export-Factoring" ve "Import-Factoring". Son yıllarda Doğu Asya ülkelerinde (Singapur, Hongkong, Taiwan, G.Kore) "uluslararası factoring" in, özellikle "Export-Factoring" in ön plana çıktığı görülmektedir.

"Uluslararası factoring" de dört kişi vardır: Dışsatımcı/Dışalımçı/Dışsatımcı-Factor (dışsatımcının ülkesindeki factor)/Dışalımçı-factor (dışalımıcının ülkesindeki factor). Dışalımçı-Factor, dışalımıcının (alıcının) ödeme kabiliyetini araştırdıktan sonra, Dışsatımcı-Factor ile arasındaki ilişkide dışalımıcının ödemesini veya alacağın tahsilini garanti etmektedir¹¹.

⁷Stoppok, FLF 1/1981, s.17

⁸Stoppok, FLF 1/1981, s. 17

⁹Stoppok, FLF 1/1981, s. 18

¹⁰Stoppok, FLF 1/1981, s. 18

¹¹Schranz, Hagenmüller/Sommer, s.173

III- DÜNYA FACTORİNG UYGULAMASINA GENEL BİR BAKIŞ

"Giriş" kısmında belirtildiği üzere, bugünkü anlamda "modern factoring" ilk olarak 1890'larda Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanmaya başlanmıştır. Daha önce Avrupa tekstilinin Kıta'ya ithalinde "satış komisyoncusu"/"satış acentası" olarak faaliyet gösteren Amerika'lı factor'ler 1890 yılında kabul edilen Mc Kinley Gümrük Yasası'nın bu olanağı ortadan kaldırması üzerine "ülke içi factoring"e yönelmek zorunda kalmışlardır. Bu uygulama, Amerika'da "tekstil" sektörünün gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bugün Amerika Birleşik Devletleri'nde "factoring" uygulaması, "ülke içi factoring" ağırlıklı ve "tekstil" sektörüne yönelik (toplam cironun % 90-% 95'i) bir görünüm içindedir.¹²

Amerikan factoring şirketleri 60 'lı yıllardan itibaren "factoring" uygulamasını Avrupa'ya da taşımaya başlamışlardır. Avrupa'da "factor"lerin geçmişi Ortaçağ'a kadar uzanmakla birlikte, bugünkü anlamda "modern factoring"ın ancak 30 yıllık bir geçmişinden söz edilmektedir.¹³

Diğer taraftan Amerikan factoring şirketleri "factoring" uygulamasının 70'li yıllardan sonra Japonya'da ve diğer Doğu Asya Ülkelerinde (Singapur, Hongkong, Taiwan, G.Kore) yayılmasını sağlamıştır.¹⁴ Bugün dünyanın çeşitli yerlerinde açılmış şubeler ve yerel bankalarla birlikte kurulmuş olan Joint-Venture şirketlerden oluşan bu uluslararası ağ oldukça geniştir.¹⁵

Avrupa'da da factoring şirketlerinin faaliyetinin "ülke içi" factoring alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Bununla beraber Amerika'da asıl "factoring" alanı "tekstil" olmasına karşın, Avrupa'da factoring şirketlerinin faaliyet alanının daha çeşitli olduğu görülmektedir.¹⁶

Bu arada Avrupa Topluluğu çerçevesindeki çalışmalar da devam etmektedir. 1988 yılında Almanya, İtalya, Fransa, Belçika ve İngiltere ulusal factoring birliklerinin katılımıyla "EUROPAFACTORING" kurulmuştur.¹⁷ 1989 yılı dünya factoring cirosunun % 54.2'si Avrupa Topluluğu ülkelerine aittir.¹⁸

Son yıllarda Doğu Asya'da (Singapur, Hongkonk, Taiwan, G.Kore) "uluslararası factoring" uygulamasının arttığı gözlenmektedir. İç pazara ve hukuki yapıya ilişkin sorunlar, Doğu Asya'da "ülke içi factoring"ın gelişmesini engellemiştir.¹⁹

-Japonya dahil- Doğu Asya'da 17 tane Factors Chain International üyesi factoring şirketi vardır. "Uluslararası factoring" uygulaması bu şirketler tarafından yürütülmekte ve

¹²Bkz. *Schepers*, FLF 4/1980, s.157

¹³Bkz. *Bette*, s. 22

¹⁴Bkz. *Noguchi*, FLF 2/1988, s.73-74; *Kohnstamm*, FLF 6/1989, s.215-216

¹⁵Bkz. *Secker*, FLF 5/1989, s. 178-179

¹⁶Bkz. *Wassermann*, FLF 4/1989, s.132; *Schepers*, FLF 4/1980, s.157

¹⁷*Brink*, FLF 2/1989, s.44-46

¹⁸Bkz. *Kocaman* (Berna), MBD 1991, Sy. 128, s. 69; *Kocaman* (Berna), Factoring, s.3 vd.

¹⁹*Kohnstamm*, FLF 6/1989, s. 215-216

gittikçe Japonya ile diğer Doğu Asya ülkeleri arasında Japonya'nın ihracatçı veya ithalatçı olarak ortaya çıktığı bir "uluslararası" ticari ilişki şeklinde gelişmektedir.²⁰

IV - SONUÇ

Görüldüğü gibi; bugünkü anlamda "modern factoring" Amerika Birleşik Devletleri'nde "ülke içi factoring" şeklinde gelişmiştir ve hâlâ bu niteliğini sürdürmektedir. Avrupa'da da factoring uygulamasının "ülke içi factoring" ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Buna karşılık iç pazara ve hukuki yapıya ilişkin sorunlar Doğu Asya ülkelerinde (Singapur, Hongkong, Taiwan, G.Kore) "ülke içi factoring" in gelişmesini engellemiştir. Bu ülkelerde uluslararası factoring grupları (FCI) çerçevesinde faaliyet gösteren şirketlerin yürüttüğü bir "uluslararası factoring" uygulaması ön plana çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- 1 *Bette Klaus, Praxis und Rechtsnatur des Factoring-Geschäfts in Deutschland im Vergleich zu anderen Formen der Forderungsfinanzierung, Köln 1971*
- 2 *Brink Ulrich, Factoring im Europäischen Binnenmarkt, FLF 2/1989, s. 44-46*
- 3 *Kocaman Berna, Finansal Açıdan Factoring, Özgü Yayınları, Ankara 1991 / Türk Bankacılığı Factoring Uygulamasına Geçerken Dünya Factoring Piyasasında Durum, Mülkiyeliler Birliği Dergisi (MBD), Şubat 1991, Sy. 128, s. 69*
- 4 *Kohnstamm Jeroen, Factoring in Ostasien, FLF 6/1989, s. 215-216*
- 5 *Noguchi Keiji, Factoring in Japan, FLF 2/1988, s. 73-74*
- 6 *Schepers Georg, Die Factoring-Entwicklung 1979 in USA, FLF 4/1980, s. 157*
- 7 *Schranz Harald, Wirtschaftliche Bedeutung des Internationalen Factoring, Hagenmüller/Sommer, Factoring Handbuch, 2. Auflage, Fritz Knapp Verlag, Frankfurt am Main 1987, s. 165-184*
- 8 *Secker Joachim, Die Internationale Heller-Gruppe, FLF 5/1989, s. 178-179*
- 9 *Staedtler Arno, Jenseits traditioneller Finanzierungsformen : Leasing-Factoring-Forfaitierung, FLF 4/1987, s. 138-142*
- 10 *Stoppok Gerhard, Die Bedeutung des Factoring in der Bundesrepublik Deutschland, FLF 1/1981, s. 17-18*
- 11 *Wassermann Heinrich, Factoring in Deutschland 1988, FLF 4/1989, s. 132-135*

²⁰ *Kohnstamm, FLF 6/1989, s. 216*